

С.М. Прищеп

кандидат педагогічних наук, старший викладач, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

СУТНІСТЬ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ: СТРУКТУРА, ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ФУНКЦІЇ

У переломні моменти історії суспільства поряд з іншими проблемами на передній план виходить і проблема цінності людської особистості. Як визначено в Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні «Сьогодні метою виховання є становлення громадянина України, патріота своєї країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, здатну виявляти національну гідність, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадянському миру і самореалізуватись в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій культури» [4].

Сьогодні особливої актуальності набувають проблеми формування творчої особистості, виховання молоді людини як громадянина на основі оволодіння гуманістичними цінностями, нормами демократичної культури.

Забезпечити впровадження вищевказаних важливих завдань, що задекларовані нормативними документами, здатні педагогічні колективи, що мають на озброєнні сучасні технології виховання, застосування яких завжди обумовлюється вибором стратегії, пріоритетів, системотворних чинників взаємодії вихователя і вихованців, а також вибором тактики та стилю виховної роботи з ними.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, показав, що основна заслуга у створенні теорії виховних систем належить В. Караковському, Л. Новиковій, Н. Селівановій, Є. Степанову. Значну роль у розроблянні проблем використання системного підходу відіграли також роботи Є. Бондаревської, Ю. Сокольникова, Г.Сороки, Н. Щуркової та інших.

Ще свого часу виданий педагог А. Макаренко критикував використання одиничних засобів в організації навчально-виховного процесу, зазначаючи, що

« ...не прийом, не метод, не засіб, якими б привабливими вони не видавались, а система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього» [3, с. 305-306].

У зв'язку із сучасними потребами у створенні виховних систем, які б керували стихійними впливами середовища і забезпечували б повноцінний культурний розвиток дітей та молоді, дало поштовх у поширенні поняття «виховна система». Подаємо тлумачення поняття «виховна система» вчених у таблиці 1.1.:

Таблиця 1.1.

№ з/п	Дослідник	Визначення поняття «виховна система»
1	Євтушенко С.	упорядкована сукупність компонентів виховного процесу (цілей, суб'єктів виховання, їхньої взаємодії, відносин, опанованого ними середовища), що забезпечує загальний ефект [1].
2	Караківський В, Селіванова Н.	комплекс взаємозв'язаних компонентів, що розвивається в часі і просторі: цілей, заради яких система створюється; спільної діяльності людей, її реалізуючих; самих людей як суб'єктів цієї діяльності; освоєного ними середовища; відносин, що виникають між учасниками діяльності; управління, яке забезпечує життєздатність і розвиток системи [2].
3	Новікова Л.	цілісний соціальний організм, що виникає в процесі взаємодії основних компонентів виховання (цілі, суб'єкти, їх діяльність, спілкування, відносини, матеріальна база) і володіє такими інтеграційними характеристиками, як спосіб життя колективу, його психологічний клімат [5].
4	Степанов Є.	це впорядкована цілісна сукупність компонентів, взаємодія і інтеграція яких обумовлює наявність в освітньої установи або його структурного підрозділу здатності цілеспрямовано й ефективно сприяти розвитку особистості учнів [2].

На основі аналізу основних положень вчених, можна дійти висновку, що виховна система це сукупність взаємопов'язаних компонентів, яка охоплює

весь педагогічний процес, інтегруючи навчальні заняття, позаурочне життя дітей, різнобічну діяльність і спілкування поза школою, вплив соціального середовища.

Складовими частинами виховної системи перш за все є її підсистеми:

- дидактична система (навчальна діяльність учнів методична – учителів),
- система виховної роботи (система взаємопов'язаних виховних заходів),
- система управління (необхідний набір функцій, націлених на підтримання, функціонування й розвиток системи).

Виховна система як сукупність взаємопов'язаних компонентів, яка охоплює весь педагогічний процес має функції. Вчені виділяють: розвивальну, інтегровальну, регулювальну, захисну, компенсувальну, корекційну.

Розвивальна (спрямована на стимулювання позитивних змін в особистості дитини й педагога, підтримання, самовираження здібностей дітей і дорослих, забезпечення розвитку педагогічного й учнівського колективів); інтегровальна (сприяє поєднанню в одне ціле раніше розрізаних і не узгоджених виховних впливів); регулювальна (пов'язана з упорядкуванням педагогічних процесів і їхнім впливом на формування особистості дитини, учнівського й педагогічного колективів); захисна (спрямована на підвищення рівня соціальної захищеності учнів і педагогів, нейтралізацію впливу негативних факторів оточуючого середовища на особистість дитини); компенсувальна (передбачає створення умов для компенсації недостатньої участі сім'ї та соціуму в забезпеченні життєдіяльності дитини, розкритті й розвитку її нахилів і здібностей); корекційна (полягає в педагогічно доцільній корекції поведінки та спілкування школяра для зменшення негативного впливу на формування його особистості).

Будь-яка виховна система проходить у своєму розвитку чотири етапи:

- 1) етап становлення (формується стилі взаємин між усіма учасниками навчально-виховного процесу, добирають технології, започатковують традиції);
- 2) етап відпрацювання системи (педагогічний колектив має бути ініціатором в організації життєдіяльності шкільного колективу);
- 3) етап завершальний, кінцевого оформлення системи (система стабільно функціонує, кріпнуть системні зв'язки, життя в школі упорядковується, виховна система працює в заданому режимі);
- 4) етап оновлення системи, її перебудови (оновлення, розвитку творчості, зміни лідерів, створення інноваційних умов).

Всі вищезгадані етапи виховної системи є взаємозалежними та взаємообумовленими, адже всі чотири етапи є логічно послідовними.

Отже, значення виховної системи, її основних напрямів, які вона реалізує в педагогічній практиці надзвичайно велике, проте створення виховної системи не самоціль. Вона створюється з метою оптимізації умов розвитку і самореалізації особистості як вихованця, так і педагога, а також їх соціально-психологічної захищеності. Варто зазначити, що виховні системи та їх впровадження у виховний процес повинні ретельно опрацьовувати з урахуванням цілей виховних систем і вимог суспільства.

Література:

1. Евтушенко С. Воспитание на пороге XXI века : реалии и перспективы / С.Евтушенка. – 1998. – с. 127.
2. Кириченко В., Ковганич Г. Виховна система навчального закладу: управлінські аспекти / В. Кириченко, Г. Ковганич // Практика управління закладом освіти. – № 11. – 2009. – С.9–19.
3. Макаренко А. Соч.: в 7-ми тт. / Антон Макаренко. – М. : Педагогика, 1959–1960. – Т. 5. – С. 186–360.
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – 3 грудня.
5. Новикова Л. Воспитание как педагогическая категория / Л. Новикова // Педагогика. – 2000. – № 6. – С. 32–33